

կուսմներէն անհանգիստ մեր արցունքներուն ներքեւ պիտի բանար աչքերը:

Ան չարթնցաւ:

Իր յոյսերը ժառանգ թողած էր Նուարդին. և թշուառ աղջիկը յոյսերով բերկրած կ'երթար իր եղբայրը գտնելու . . .

Հ. Մ. ՊՈՏՏՈՐԵԱՆ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՏԻՐԵՐԻՍԻ ՆԱԽԱՎԱՐՆԵ

(Ծառ. տի'ս էջ 516)

ԳԼՈՒԽ ԺԲ.

ԿՂԵՄԵՆՏԻԱ ՊԵՏՐՈՆՆԻԱՅԻ

ՄԱՆՆ

Կղեմենտիա Պետրոնիայի տան ճոխ սրահներն բոլորովին ամայի դարձեր էին, և մեծ խառնափնդորութիւն մը կը տրիւր հոն. գետնի տապալումած եռուտանի սեղաններն չէին արտաշնչեր անոյշ բուրումներ, փողոսկապատ փայտեայ դառաններն բացուած էին, թիկնաւոր անկողիններն մնացեր էին՝ առանց ծիրանի ծածկոցներու. ամէն ինչ կը ցուցնէր, թէ գերիներն իրենց տիրուէին երեսի վրայ թողլէն առաջ, առէն անկուն պարպտեր էին համարձակորէն գողնալով: Այն փառաւոր սրահներն թաղածագին երեւոյթ մ'առեր էին: Մելանիա և Վաղերիա անոնց միջէն կ'անցնէին չափազանց գզուշութեամբ մը, որպէս զի չընդհատեն լուռութիւնը, այնպէս որ մուտքին յատակին վրայ թալա՛ծ ատեննին հազիւ կը լսուէր իրենց ոտքի քայլերուն աղմուկը: Վաղերիան արդէն վաճճ ըլլալով տան ամէն տեղերուն, կանգ առաւ զոց դրան մ'առջեւ, և ըսաւ Մելանիային թէ՛ կից սեննիկն մէջ տվոր էր պատկի պատրիկուհին. յետոյ Միլոսին դառնալով ցոյց տուաւ թիկնաւոր անկողին մը, և ըսաւ անոր. « Զանգէ՛ հոս և սպասէ մեր վեղորորձին »: Վերջը բացաւ զոց դուռը, և պատրիկուհիէն առաջ անցնելով՝ մտաւ Կղեմենտիա Պետրոնիայի սենեակը:

Այս սենեակս կից սրահներէն շատ աւելի մեծ խառնափնդորութեան մը մէջ կը գտնուէր. դառաններն բացուած էին, զարդոցներն կոտորած, վարագոյրներն պատուած, և մինչև իսկ հոգեվարքի անկողինն փողոցներն կը պակսէին: Այն անձնասէր և ունայնասէր կիսն, որ ընաւ թշուառներուն այրուկը սրբած չէր, երբեք զօքալա-

տի մը օգնած չէր, մէկու մը վրայ գուլթ աղաղած չէր, և իր անարգ ծառաներն ալ ամէն բան կուղտակնէն վերջ՝ զինքը հոգեվարքի մէջ թողուցնէր զացեր էին, և միայն միւսներէն նուազ անգուլթ գերի մը անդաստակին մէջ կախեր էր նոսրի ճիւղը, որպէս զի Մեռելաթաղներն զան վերցնեն դիակէս:

Հաղատ գլխով, կապուտակ դէմքով, ապակեման դուրս ելած աչքերով, Կղեմենտիա ստաւ. նի մը մէջ պլլուած պառկեր էր մահաւան անկողնիկի մը վրայ. և մարգնաբար կը դառնար երբեմն մէկ կողմը և երբեմն միւս կողմը, զուր տեղ կանչելով իր մտերիմ աղախինը՝ որպէս զի թասը մօտեցնէ իր ցամքած շրթունքներուն. բայց ոչ ոք կը պատասխանէր անոր, և թանձր ու կանաչորակ լորձոնք մը կը խղզէր խեղճը՝ որ բոլորովին յուսահատած՝ կը ճանկուտէր կուրծքը հեծեծապէս:

Հաւատացեալին մահն սիրտ կը շարժէ և հիւսցում կ'ազդէ: Մեծ ու վսեմ է անոր թէ՛ լուծուող մարմնայն և թէ հոգեյն երեւոյթն որ հաւատքով և յուսով զօրացած՝ կը մաքառի զինքը երկրիս հետ կապող բնազդումին հետ: Բոլորովին համակամ և աներկիւղ, արդարն կը պատրաստուի վերջին ճամբորդութեան, և յաւիտենականութեան սեմին վրայ կեցած՝ մնաք բարով չըսեր իր սիրելիներուն, վասն զի կը յուսայ նորէն տեսնել զիրենք երկնային հայրենիքին մէջ. բայց անհաւատին մահն սոսկալի է. իրեն համար ամէն բան կը մնայ մահամբ, ոչ յոյս ունի և ոչ միջիթալութիւն: Մահն զարհուրելի պատժ մ'է անոր համար՝ որ մարմնով միայն ապրած է և բնաւ հաւատք ունեցած չէ Աստուծոյ վրայ, որ ստեղծած է մարդը ոչ թէ՛ խուսափուկ ստուերի մը պէս երկրի վրայ անցնելու և յետոյ ոչնչութեան մէջ գալ հավիտեւում համար, այլ ընդհակառակն ապրելու համար անվախճան ժամանակին մէջ:

Մեռելիս և վաղերիա քարհուրած էր նայէին առջինին պառկած պառաւիկ վրայ, և սարսռելով կը լսէին անէծքները, զորս կատաղութիւն հանելու օր տար անոր շրթունքներէն՝ տեսնելով որ բոլորովին երեսի վրայ թողուած մնացեր է. վերջապէս Միլանիա իր ընդդիմութեան յազթելով, ան հեղինքի մը վրայ դուռած ջրալից թաս մ'առնելով մօտեցաւ հոգեվարքի անկողին քով, և վեր բարձրացնելով անոր գլուխը՝ խմել տուաւ:

Սաստիկ չէրմէ բռնուածի մը պէս՝ կղեմենտիա անխաղճաբէ պարպեց թասը. յետոյ աչքը ողորժած կնիւղ վրայ դարձնելով՝ ճիշ մը հանել և նորէն ընկաւ բարձին վրայ՝ վտիտ ձեռքունով սեղմելով զՄիլանիան: Կղեմենտիա թէպէտեւ բնաւ խօսած չէր Մելանիային հետ՝ բայց այսու հանդերձ կը ճանչնար զինքը. այս ծաղկահասած և գեղանի քրիստոնեայ պատրիկուհեյն համբաւն՝ որ աշխարհէս հրաժարեր էր՝ նուիրելով իր պատրիկուհին Ստուծոյ և աղքատներուն՝ այնպէս ի՞նչպիսի նախաձեռն մ'ազդէր իր կղեմենտիային վրայ՝ ինչպիսի կը սնուցանեն միշտ չար անձիք աշխարհիս վրայ գտնուող ամէն բարի և մեծ բանի համար. ուստի երբ զանիկայ տե-

սաւ իր քովը որ իրենն օգնութիւն կը մատուցանէր՝ յանկարծ այնպիսի սաստիկ կատաղութիւն մը վրան եկաւ՝ որ զինքը իր ծանր հիւանդութեան վերջին ծայրը հասցուց։ Ասկէ զատ ուրիշ ցաւ մ'ալ պատճառ պատճառ ըրաւ անոր սիրտը։ Շատ անգամ կը նշնդիպի, որ քունի ժամանակ միտքն տկարացած ըլլալով՝ ստէպ կը մտածէ այն բանի վրայ՝ որով զբաղած է օրուան մէջ. այսօրէս ալ մահը մօտենալուն՝ ինչ մտաւ, ծուրթիւններ որ աւելի տիրած են մեր վրան կեանքերնուս մէջ, թէ և անոնք աղօտ և կէս մը մարած ըլլան՝ կը ներկայանան մեր հրեակա-յութեան առջեւ։ Կղեմենտիայի կեանքին ամենէն մեծ խնամքն եղած էր գեղեցկութիւնն, իսկ ամենէն մեծ պատիժն պատառուցիւնն՝ որ խանգարէր էր իր դէմքը, և առեղ երեւնալու վրան։ Ուստի այն վայրկեանին նա Մելանիան տեսնելով՝ սաստիկ անջցաւ իր ճաղատ գլխովն վրայ՝ որ միացնէր էր առանց շինում մաքի. կատաղի չարժում մը ընելով ծածկուեցաւ սաւանով, և մինչ շնչասպառ կը հեւար, նեղուած խորդիւնէ՝ և մօտ հոգին աւանդելու, դեռ կապուած էր աշխարհիս ունայնութեանն հետ։

Գութը չարժած, Մելանիա քովը կանչեց Վաղերիան՝ որ զարհուրած մէկզի քաշուեր էր, որպէս զի իրեն օգնէ պառկած հիւանդը վեր վերցնելու՝ անոր շնչառութիւնը աւելի դիրքնցընելու համար, բայց երկու կիներուն կարեւորութիւնն անօգուտ եղաւ։ Կղեմենտիա կատաղի խենթի մը պէս սկսաւ զայրազնիլ, յետոյ կամաց կամաց ոյժը կորսնցուց, անդամներն կարծրացան, դէմքը բուրբուրին խանգարուեցաւ և շնչասպառ եղած՝ արդէն կապուեցաւ դիակ մը կ'երեւէր։

— Ելա՞ծենք այս դժբախտին համար, ըսաւ Վաղերիա, ծուր զնելով անոր անկողինն քով, որ զինքն պատակած էր։

Նոյնպէս Մելանիա ծուրը դրաւ, բայց չկրօնքան աղօթել։ Այն զարհուրելի և յուսահատ մահն՝ ստկուած կ'ազդէր իրենց վրայ, մեռնող պառանս սեւեռեալ աշքերով կը նայէր իրենց, իբրեւ թէ կախարդի մը աղեցեղութեան նշխար կուած ըլլար։

Գանկարծ սաւանին մէջ փաթթուելով ծուրուկուեցաւ Կղեմենտիա, և խուրտ աղաղակ մը հանելէն վերջ՝ որ զարհուրեցոյց երկու կիները. միացաւ անշարժ։

— Մեռա՞ւ, գոչեց Վաղերիա։

— Մեռաւ ինչպէս որ ապրեցաւ, առանց մտածելու զԱստուած, առանց զղշալու իր մեղքերուն վրայ, ըսաւ Մելանիա։

— Ո՛հ, աղօթենք իրեն համար. Աստուած անսահմանօրէն բարի է, աւելցուց Վաղերիա, որ պատրիկուհւոյն մահուան անկողինն քով մտցնէր էր ամէն դիակալութիւն։

— Ա՛յո, Աստուած անսահմանօրէն բարի է, բայց մեծ է միանգամայն իր արդարութիւնը և իր բարութիւնը, վրայ բերաւ պատրիկուհին՝ որ ոյժ չունէր աղօթելու, և ուրիշ բան չէր տեսներ որ ոյժ բանի վրայ չէր մտածեր, բայց միայն այն գիտէին՝ որ առջեւը կեցեր էր իր բուրբ զգրութեան մէջ։

Շատ շանցած ոտիւմայն մը լսուեցաւ քովի սենեակէն. յետոյ երկու Մեռելաթաղներ կնգուղով մը դէմքերնին ծածկած՝ մտան մեռելին սենեակը։ Այսոյմէ մէկն մօտեցաւ մեռելին, իսկ միւսն կողմնակցաւ դրան կողմնակի քարերուն, ինչպէս թէ չէր կրնար ոտքի վրայ կենալ յոգնածութենէն։

Կղեմենտիայի դիակին քով մօտեցող Մեռելաթաղն զարմացական բացառանքութիւն մ'ըրաւ, տեսնելով հոն Մելանիան և Վաղերիան, և յետոյ ըսաւ.

— Բոյրեր, հեռացէ՛ք այս սենեակէն, որուն զարշահոտութենէն ապականած օդն մահաբեր է։ Վաղերիան շնորհակալ եղաւ աչքով Մեռելաթաղին, իսկ Մելանիան պատասխանեց անոր.

— Մի՛ վախեր, Դիկոս փուլիկոս. Աստուած որ մինչեւ հիմայ անվտանգ պահեց զմեզ ժանտախտէն, ասկէ վերջն ալ նոյնպէս կը պահէ։

— Ես ալ կը յուսամ քեզի պէս, ըսաւ Դիկոս. բայց առանց նպատակի գրեզ վտանգի միջնիթարկեր, և հեռացիր ասկէ, վասն զի այլ եւս ընելիք բան չկայ քեզի այս տան մէջ։

Միջնիթն Մելանիա և Վաղերիա կը հեռանային, միւս Մեռելաթաղն որ մինչեւ այդ վայրկեանը դրան կողմնակի քարին վրայ կողմնած կեցեր էր աչքերը Կղեմենտիայի դիակին զարծուած, մօտեցաւ Դիկոսին, և կնգող վերցնելով տեսնուեցաւ Տիբերիոսի Նաւալարին գլուխը։

— Պատրիկ, ըսաւ Սարգիս, դու ալ ելիր այս սենեակէն, և միայն ինձի թող պատրիկուհւոյն դիակը պատանքի մէջ դնելու գործողութիւնը։

— Ըսածդ տարօրինակ է, ո՞վ Սարգիս. թեւ թեւ կը կարծես թէ ես վախ ունիմ ժանտախտէն։

— Հեռացի՛ր, կ'աղաչեմ, վրայ բերաւ Նաւալարին, ես ուրիշ անգամ մը ծանօթանալով կղեմենտիային իրեն խօսք տուած եմ, որ զինքը ես պիտի դնեմ մահուան պատանքին մէջ. ուստի խնդրեմ, թող տուր որ կարենամ պահել տուած խոստումս ... :

Տիւր կերպով մը արտասանուած այս խօսքերն զարմացուցին Դիկոսը, որ չուզելով դէմ դնել Սարգիսի փափագին, անմիջապէս հեռացաւ անկէ։

Նաւալարն միայնակ մնալով՝ մօտեցաւ մահուան անկողինն և դողդոջուն ձեռքով բացաւ Կղեմենտիա Պետրոսիայի դէմքը, բայց չկրնալով յաղթել զգացած սպաւտութիւն իսկողն զարհուրած ետ քաշուեցաւ։ Մեռելները թաղեւով փաթած՝ ամէն օր կը տեսնէր ժանտախտին զոհերը, բայց մինչեւ այն ատեն երբեք իր աչքին չէր զարկած այնպիսի զգուշի դիակ մը. և սոսկուամէն մղուած՝ սկսաւ դողդոջուն ձայնով ըսել.

— Ես զքեզ ծաղկանասակ և գեղանի տեսայ, որ կեանքդ կ'անցնէիր յարատեւ զբօսանաց մէջ, հարստութիւններդ կը վատնէիր ունայն զարհարանքներու. ի՞նչ բանի եկաւ քեզի ունայնա-սիրութիւնդ, վասն զի չկրցաւ կեցնել ժամանակն անիւր՝ որ զքեզ պատառութեան հասուց։ Կեանքդ կ'անցնէր անհետացաւ անցողական ստուռ։

րի պէս, և հիմայ զազրելի դիակ դարձած, առանց լացող մ'ունենալու վրադ կ'իջնէս գերեզմանին մէջ ... Դու յանցատու եմ, ո՞վ կ'դնեն տիւ, ինծմէն աւելի յանցատու, վասն զի դու գիտ մեղքիդ եղեռնագործութեան ... Այն ճապատգրականն օրուան մէջ ըսի քեզի, թէ ես կ'ստիք քաւեմ իմ յանցանքս, և քեզմէ աւելի երկար ապրելով պիտի դնեմ գեղց մահուան պատանդին մէջ։ Աստուած լսեց իմ ուխտիս. ես ալ քեզի պէս ծերացած եմ, բայց դեռ կ'ապրիմ գեղց լալու և քեզի ներելու համար։ Դեռ չէի խաղաղութեան, ո՞վ կ'դնենտիւ, եթէ ճորժեք խաղաղութիւն կրնայ ունենալ անգեղջ հոգի մը, և ընդունէ իմ վերջին տղայս ...

Այս ըսելով, Սարգիս ծածկեց պատրիկուհոյն դիակը, և յետոյ զայն իր թիւերուն վրայ առնելով՝ տարաւ քովի սենեակը։

Քիչ վերջը վաղերիս, Մելանի և Միլոս կ'ելէին կղերմնտիայի տնէն, և չորս Մեռելաթաղներ իրենց առջեւէն կը տանէին դազող մը։ Մեռելաթաղներն բոլորովին լուսթեամբ կը քաշէին առանց արտասանելու աղօթք մը. քրիստոնէից սաղմոսերգութիւններն չէին ընկերանար պատրիկուհոյն իր վերջին բնակարանը, հեծանուսներու յուրաքանչիւրութեան ողբերն՝ անգամ չէին լսուիր։ Եւ այսպէս անշուք կ'ընկողով, լուսամուկով, առանց լացի, կղերմնտիա Պետրոնիայի դիակն իջաւ գերեզմանին մէջ ...

Վաղերիայի համար դէպքերով լի եղած այն իրիկունն, Միլոս հիւր ըլլալով Մելանիայի տան մէջ, ուրիշս զուարթ անկողին մտաւ՝ իր տիրուհին կրկին գտնելուն համար, և կարեւորութիւն չտալով ժառանգութիւն, և իր անցած նեղութիւնները մոռնալով՝ կը ննջէր երջանիկ։ Մելանիա և Վաղերիա զացեր էին Ստելլայի տունը, որ հիւանդ պառկեր էր, և Մելանիա իր բարեկամ մահուան անկողինն քով նստած կը կարէր գգեստները որբիկներուն, զորոնք իր տունը բերած էր կղերմնտիայի մահուրէն վերջ, և երբեմն երբեմն կարել էր դադարեցնել փողոսկէր սանդը և կը սկսէր նայել Հերոնիմոսին, որ մարմարիտէ սեղանի մ'առջեւ նստած՝ բարձրաձայն կը կարդար Տովբիթի պիղքը, որը ինքն քաղաքաբնէ լեզունէ թարգմանէր էր։

Վաղերիա մինչդեռ կանգուն կեցած պատրիկուհոյն քով՝ ուշադրութիւն կը դնէր սուրբ վարդապետին ընթերցման, և հետաքրքրութեամբ կը հետեւէր Տովբիթի վատնազարտ համբոյրութեան, և ահա յանկարծ ծառայ մը լուր բերաւ, թէ Դեկոս փուլվիոս պատրիկն այցելուեթեան եկած է։

Եփոթած դէմքով, խառնափնդոր թուխ մազով, Դեկոս երեւցաւ իր բարեկամներուն առջեւ, որոնք վարժած գիւղը միշտ հանդարտ սենեակու, վախցան իր այդ երեւութիւն։

— Ի՞նչ լուր կը բերես, որդեկոյս։ Դէմքդ բարի լուր մը չարտայայտիր, ըսաւ Հերոնիմոս։

— Դէմքս կ'արտայայտէ փոթորիկ, որ կը

խռովէ սիրտս, պատասխանեց Դեկոս. և յետոյ խօսքը շարունակելով՝ ըսաւ. Մինչեւ հիմայ առանց տրտնջալու համբերեցի թշուառութեան, միայնութեան, և Աստուած միայն գիտէ սրտիս նեղութիւնները և Ժառանգական ընտանիքի մը վերջին ծնացորդն, անարատ պահեց նախնեանց ստուերը, և զայն առանց արատաւորելու ուրախութեամբ պիտի մոռնիմ. արդ այս անունն որ մի պէս իմ ժառանգութիւնս է, հիմայ քաշկըստուրէ է տղվի մէջ անարգական ամբաստանութեամբ մը, գոծիային խարդախութեամբ մը։

— Բացատրէ՛ ըսածդ, միտքդ չեմ հասկընար, ըսաւ Հերոնիմոս, ի՞նչ Մելանիայի, Ստելլայի և Վաղերիայի դէմքերուն վրայ կը կարդացուէր սաստիկ տագնապ մը։

— Լսէ՛ ինձի ուրեմն, պատասխանեց Դեկոս. Այս իրիկուն կղերմնտիա Պետրոնիայի դիակը գերեզման իջնցնելէն վերջ, գնացի Մեռելաթաղներուն քով, որոնք հաւաքուած սուրբ Մարկոսի եկեղեցւոյ կամարակապ գաւթին մէջ, փամփեան կրկնէսին մօտերը, կը հանգչէին մոռնենք, որ նորէն կ'ստուերէ ելլէին առաջ, կնգուղով դէմքս ծածկած, ես անկիւն մը քաշուած կեցեր էի և մտիկ կ'ընէի ընկերներու խօսակցութեան։ «Հոռովի դժբախտութիւններն կ'աւելնայ, ըսաւ Մեռելաթաղներէն մէկը, զոր սիւնկղիտոս կը կոչէին միւսներն. Քրիստոնէական կրօնքի արգիլած գոհնորով օգնութեան կը կանչեն հեծանուսներու աստուածները և կ'երգուրեցընեն փոփային ու գինները, Ո՛հ, հոռովմէյական ժողովուրդն այլ եւս առաջուանը չէ, պաշտպանութեան համար փոխանակ գէնք վերցնելու Բաբբարոսին դէմ՝ աւար գթութիւնը կը հայցէ, և Ասորիկոսի խառնեղանք բազմութեան մէջ կը գտնուի Գոթացիներու գէնքերով ծածկուած հոռովմայեցի պատրիկ մը, որ մոռնալով իր նախնեաց վաղեմի վեհութիւնը, ծածկուեւ է նախատիրքով։

«Ի՜նչպէս կը կոչուի այդ վատամամբան։ Ըսէ՛ անոր անունը, որպէս զի յաւիտեանս նախատիրքն վրան մնայ, գոչեցին Մեռելաթաղներն ...

«Փուլվիանց միակ վերջին ծնացորդն է նա, և կը կոչուի Դեկոս, պատասխանեց ծերն։

«Կը տեսն, պողոսայք ես, և զայրոյթովս կուրցած, և կատողած անուանա ամբաստանելուն վրայ, ուժով մը դիմեցի դէպ ի Մեռելաթաղն ըսելով անոր. Դեկոս փուլվիոսն է՞ս եմ։

«Կը հաւատամ քեզի, ո՞վ երիտասարդ, և ներէ ինձի, եթէ ամբաստանութիւնէն խաբուած, առանց ուզելու նախափորկի գեղց, վրայ բերաւ ծերն. բայց լսէ՛ այլեւոր սիւնկղիտոսի մը խորհուրդին. ամէն բան ըրէ գտնելու համար այս դաւաճանութիւնը, վասն զի Գոթացիներու բանակին մէջ կայ մարդ մը, որ կը պանծայ քու անունը կրելուն վրայ, որ անիծուած, և նախատիրքներով ծածկուած արգէն բերնէ բերան կը թռչի ...

«Եւ պիտի խորտակեմ խաբեբային սիրտը, գոչեցի զայրոյթիս զազաթնակէտն հասած. և թողով Մեռելաթաղները՝ հոս եկայ քեզի խորհուրդ հարցնելու, ո՞վ հայր։

— Զանդարտէ՛, Գեկոս, ըսաւ Զերոնիմոս, և սրտիկ մէջ մի հիւրընկալեթ վրէժխնդրութեան մտածութիւնները: Քրիստոնեայն արհամարհան, քով կը ծիծաղի ամբաստանութեան վրայ, և միայն տակարամիտներն և կամ չարագործներն աւոր հաւաքեալ կ'ընծայեն: Իմաստունն ստախօսութենէն չի խաբուիր, և քու ազնիւ դէմքդ տեսնելով գոթոյ անմեղ կը հրատարակէ. ճշմարտութեան շուտ թէ ոչ կը փայլի միշտ, և միտութենէն վերջ աւելի պայծառ կ'երեւի լոյսն:

— Բայց մինչև որ ճշմարտութիւնն յայտնուի ես կորագլուխ պէտք եմ քայլել՝ ծածկելով աւտուս, որպէս զի ժողովուրդէն նախասիրեթ մը չի կրէ, պատասխանեց Գեկոս դառնապէս:

— Այսպէս չեմ բեր, վասն զի քանի որ կրնաս եղած ամբաստանութիւնը սուտ հանել՝ պէտք չես զայն վրադ առնուլ: Գնա՛ ծերակուտի խորհրդարանը, և բողոքէ՛ հոն անունդ յափշտակողին դէմ, և այնպէս ըրէ որ ամէնքն ալ գիտանան, թէ Գեկոս փուլիտոն ընաւ դաւանանած չէ հայրենիքը թշնամոյն հետ միանալով, այլ ընդհակառակն խաբեբայ մը կայ՝ որ կ'ուզէ յափշտակել համեստ հողմմայեցի քաղաքացւոյ մը համբար:

Գեկոս չպատասխանեց, և աչքը գետին սեւեռած՝ տխուր մտածութիւններու մէջ ընկղմած կ'երևեր:

— Ի՞նչ բանի վրայ կը մտածես, որդեակ, ըսաւ Զերոնիմոս սիրալիր կերպով:

— Տուած խորհուրդիդ գործադրութեան վերայ: Այո պիտի երթամ ծերակուտի խորհրդարանը, և յետոյ պիտի երթամ նաեւ Գոթիացիներու բանակը, փնտռելու համար այն մարդը՝ որ կ'ուզէ յափշտակել իմ միակ ստացուածքս, իմ միակ ժառանգութիւնս:

— Գնա՛ ծերակուտի խորհրդարանը, բայց ոչ միտ մտածած տեղդ, վրայ բերաւ Զերոնիմոս խստորէն:

— Պարապ տեղ ինքզինքդ վտանգի մէջ մի՛ դնիր, ըսաւ Մելանիս. քու անմեղութիւնդ ճանչցող բարեկամներդ կը յարգեն զքեզ. պատրիկներն և ժողովուրդն ի՞նչ ատենէն կ'իմանան ճշմարտութիւնը. ասկէ աւելի ի՞նչ բան կ'ուզես: Դոյն իսկ եթէ խաբեբայն ալ մէջտեղ ելլէ, դու թերեւս կը կարծես որ անկէ վերջ չարախօսն լուռ պիտի արգելուս անունդ ազարանել և այնպէս ընել տալ որ վրադ բնաւ դժբաստանութեան բան մը չի մտայ: Կը սխալիս. ընկերոջ վրայ չարախօսել և անմեղները զրպարտելը՝ զուարճութիւն մ'է չար և դատարկապարտ մարդիկներու համար, որոնքովդ լեցուն է աշխարհս: Իմ վրաս ալ զրպարտութիւն ըրի երբ էրեւան մահուրեն վերջ նշուադէմ գնացի: Բայց ես Աստուծոյ թողութիւնը բարի անուանաւ մտածութիւնը, և նա իր բարութեամբ բարձրացուց զիս խոնարհութենէս: Գու ալ իմ օրինակիս նմանէ՛ և մէկդի թող Ալարիկոսի բանական երթալու գիտաւորութիւնդ:

— Ո՛հ մեծ ամօթ: Տկար սեռն կը յաղթէ աշխարհի, և զօրաւորն կը յաղթուի աշխարհէ՛, գոչեց Զերոնիմոս յանդիմանական ձայնով:

— Աղէ՛, որդեակ, ննջեցեալ մօրդ սիրոյն համար՝ ինքզինքդ վտանգի մէջ մի՛ դնիր, և համակամէ՛ Աստուծոյ կամքին հետ, որ կը բարձրացնէ դժբախտութեան խարազանին ներքեւ խոնարհողն, ըսաւ Ասելլա պաղատագին ձայնով:

Միայն վաղերիան լուծեց, բայց իր աչքն դարձուցեր էր դէպ ի երիտասարդ պատրիկին, այս և ո՛ր և է աղաչանքէ աւելի պերճախօս էր:

Գեկոս չտեսաւ այն նայումածքն՝ ուսկից թեւրեւ պիտի յուզուէր. աչքերը վար առած կեցեր էր լուռութեամբ, և երկար ատեն լուռ կենալէն վերջ՝ հրաման առաւ մեկնելու, ըսելով.

— Հայր և քոյրեր, ես կը թողում զձեզ. չփութած գլուխ պէտք ունի հանգստեան. այս գիշեր տանս միայնութեան մէջ կը մտածեմ ձեր խնդիրն ուռած լաւ խորհուրդներուն վրայ, և վաղը կ'իմանաք որոշողութիւնս:

Ասելլայի տնէն հեռանալով, տենդային յուզումը մը մատնուած, Գեկոս մոռցաւ իր բարեկամներուն տուած խորհուրդները, և կը մտածէր թէ ինչպէս կարելի եղածին չափ փութով երթայ Ալարիկոսի բանակը: Լուրջ և խոհական բնաւորութեամբ մը օժտուած ըլլալով՝ մինչև այն վայրկեանը սանձահարբէր էր իր սրտին երիտասարդական ուժգին սոստումը, բայց հիմա ալ եւս որո՞շ չունէր, և իր հոգին նման էր խաղաղ և վճիտ առուակի մը, որ իսկոյն լեռնէն իջած ջրերով անցնով, հեղեղ մը կը դառնայ, որ կը տապալէ ամէն թուր և գահավիժաբար առաւ կ'ընթանայ:

ԳԼՈՒԻ ԺԳ.

Գ Ո Յ Ա Յ Ի Ն

Կղեմենտիս Պետրոնիայի մահուան երկրորդ օրը, իրիկուան դէմ, մարդ մը կանգնած կեցեր էր Մելանիայի տան մօտերը, և մասնաւոր հեւտաքթըրութեամբ մը կը դիտէր անոր անդամ տակը: Այս մարդուն մազերն երկայն էին, և անոյշ հոտերով օժուած սրածայր մօրուքն մինչև կուրծքը կ'իջնէր, և իր չափազանցօրէն շքեղ հագուստէն կ'երևար որ հռովմայեցի հարուստ պատրիկ մ'է: Ասիկայ քրիստոնեայ պատրիկուհւոյն տունը լաւ մը դիտելէն վերջը՝ ծածկուեցաւ Մելանիայի տան դիմացը գտնուող ուրիշ տան մը կամարակապ գաւթին սեան մը ետեւէ, և զուրիք դուրս կարկառելով՝ սկսաւ դիտել վաղերիան և Մելանիան, որոնք այցելութեան կ'երթային Ասելլայի:

Մելանիս և վաղերիս թեւ թեւի տուումը քալելէն, և վերջինս իր սովորականին համեմատ ծածկուելու էր ճերմակ քօղով մը՝ որ մինչև մէջքը կ'իջնէր:

Երբ երկու կիներն բոլորովին անհետացան անձանօթին աչքէն, նա հեռացաւ սիւնազարդ

գաւթէն, և խոր մտածութեան մէջ ընկղմած՝ սկսաւ դանդաղաբարձի առաջ երթալ դէպ ի Հոռով-սկական Հոռապարակը. յետոյ մտաւ Արծիւնտէի ճամբուն մէջ՝ որ նոյն ժամուռն բոլորովին աւ-մայի էր՝ ոսկերիչներու խանութներուն գոց ըլ-լալուն պատճառաւ, և կանգ առաւ մին արդէն նկարագրած պանդոկին առջեւ, ապա աչքը չորս կողմը դարձուցած վայրկեան մը մտածելէն վերջ՝ գնաց մօտեցաւ պանդոկապետին քով:

Պատրիկն երևաւ այլ եւս չէին յաճախեր այն պանդոկը քանի որ ժանտախտն ոչ մէկուն վրայ կերտխումի ախորժակ չէր թողնուցած, բաց աս-կէ արդէն ուտելու բան ալ չէր գտնուեր հոն սաստիկ սովին պատճառաւ, ուսկից յարաշար կը նեղուէր Հոռով:

Պանդոկապետն կայի ոսկր դարձած և մոռա-կոտ կեցող էր իր պանդոկին ներքին սենեակը, մի միայն իր հին սովորութեան հետեւելու հա-մար. ասիկայ երբ եկողը տեսաւ յանկարծ զար-մացական շարժում մ'ըջաւ, վասն զի շատ ա-տենէ ի վեր իր պանդոկը կու գային մի միայն հասարակ մարդիկներ, որոնք գիշեր ատեն կը հաւաքուէին հոն կերտխումի համար, որպէս զի գինովութեամբ իրենց վրայէն փարատեն ժանտ-ախտին վախը:

Պատրիկն սեղանին վրայ բուռ մը դրած նե-տելէն վերջ՝ հրամայական ձայնով մ'ըսաւ անոր.

— Իրկու բարեկամներուս զայտնական պիտի սպասեմ հոս, և կ'ուզեմ միայնակ մնալ այս սե-նեակիս մէջ. հիմայ դու երթի՞րք մը և Ֆալեր-նոյի գինի պատրաստէ՞ մեզի. ես փորձով գիտեմ որ դո՛ւ անոր լաւ տեսակէն ունիս:

Պանդոկապետն աչքերը բացած նայեցաւ եկո-ղին վրայ, ինչպէս թէ իրեն հետ օտար լեզուով մը խօսէր անիկայ, և յետոյ ձեռքերը ծնւրդեկ-լով՝ ըսաւ անոր ողբալին ձայնով.

— Ընթրիք մը: Դու անդիի աշխարհէն՝ կու գաս արդեօք, որ չես գիտեր թէ հիմայ հաց ան-գամ չգտնուիր և կամ պէտք է ոսկուր կշիռքով գնել զայն ... Այս իրիկուն սաստիկ անօթու-թեան կը մեռնիմ ես, և դու ինծիմէն ընթրիք մը կ'ուզես ... Դու ինծի եթէ կրտսերի հարըս-տութիւններն ալ խոստանաս, ես քեզի հացի փշրածը մ'ալ չեմ կրնար տալ:

— Իրթմանք, շուտ ըրէ, զո՞քէ գինի տուր ին-ծի և զիս մի՛ ձանձրացնիր ողբերովդ, պատաս-խանեց պատրիկն անհամբերութեամբ:

Գինի կրնամ տալ քեզի, բայց ոչ Ֆալեր-նոյինը, վասն զի քանի որ սանդարամեօք մեր դռներուն առջեւ հանեցին բարբաբոսները, ամ-բողջ Հոռով մէջ կաթիլ մ'ալ չմնաց այդ գի-նիէն:

— Ինչ որ կ'ուզես տուր, բաւական է որ ես և բարեկամներս կարենանք միայնակ մնալ հոս:

— Ա՛դ մասին մի՛ վախեր, վասն զի արդէն քիչուրք են իմ յաճախորդներս և ամենախեղճ կը վճարեն ինծի, ուստի ես չեմ կրնար գանդը քեզի պէս առատաձեռն պատրիկէ մ'աւելի նա-խադասել: Դուրք ամուր կերպով կը գողեմ, և երբ գիշեր ատեն կու գան յաճախորդներս՝ կը թողու՞մ որ մինչեւ առաւօտ զարնեն զայն:

Պատրիկն դուրս ելաւ պանդոկէն, և զուիսր դէպ ի Հոռովմէական Հրապարակը դարձուցած՝ սկսաւ անհամբերութեամբ ոտքը գետին զարնել: Փիչ առնէն հասան երկու մարդիկն, զորս պատ-րիկն ամենայն յարգանքով ողջունելէն վերջը, տարաւ այն սենեակը՝ ուր պանդոկապետն գի-նին պատրաստեր ու գացեր էր:

Երկու նորեկներն էին գորշադոյն մազերով և կորովի անգամներով ծեր մը, և բարձրաստակ ու նիհար տարեց մարդ մը: Առաջինն հագած էր հոռովմէական պնդնաւոր վերարկուն, և զու-խը դրած էր տեսակ մը կնգուլ՝ որ մասամբ մը կը ծածկէր անոր դէմքը. կարծես թէ պնդնաւոր վերարկուն արգելք կ'ըլլար քայելուն, վասն զի տեղը շաժմուռները կ'ընէր, և երբեմն երբեմն բերնէն անէ՛ք մը կը հանէր օտար լեզուով:

Պատրիկն կրկին անգամ ողջունեց երկու օ-տարականները, և յետոյ մասնախիշ ցուցնելով անոնց գինիով լեցուն սափոր մը և սեղանին վրայ դրուած զաւաթները՝ անկցուց:

— Գինի միայն գտայ. Հոռով բան մը չկայ, և բնակիչներն ստիպուած են սովէն մեռնելու:

— Իրաւանք չունիմ ատոր համար գանգա-տելու, պատասխանեց պնդնաւոր վերարկու հազ-նողն, և սեղանին չորս կողմը գտնուող աթոռ-ներէն մէկուն վրայ նստելով՝ բոլորովին բացաւ իր քողարկուած դէմքը:

Անիկայ խարտեաշ և երկայն մազեր ունէր, ո-րոնք խիտ զալարուն խոպալպերով կ'իջնէին վզին վրայ: Երբեք անիւի ցանցաւ մօրուքն ոսկե-գոյն էր, և շատ քիչ դուրս կը ցատքէր անոր դեղնաւոր դէմքին վրայ, իսկ կապիտլ աչքերն մոռածկոտ արտայայտութիւն մ'ունէին. կատա-րեալ գերմանական տիպար մը, որ իրեն ցրտին երկրորդներուն մէջ գեղեցիկ պիտի երեւնար, բայց բաղդատելով անոր դէմքը զուտ հոռովմէական տիպարին հետ՝ որ այնքան կանոնաւոր է և նշա-նաւոր, անիկայ կը թուէր աշակերտի ձեռքով կաղապարուած արձան մը վարպետի ձեռքէն ե-լած հրաշակերտի մը քով:

Տեղը նստելէն վերջը՝ պատմութեան տակէն հանեց կականակու կոթով դաշոյն մը և մեծց զայն սեղանին վրայ. յետոյ պատրիկին դառ-նալով՝ ըսաւ անոր մաքուր լատիներէնով, որուն արտասանութեան՝ ո՛չ ընա խորթութիւն չկար:

Դստէ՛, ո՞վ պատրիկն, և դու Անժէլբերտ, լե-ցուր ինծի գինիի գաւաթ մը, Հեռու հայրենի-թէս, հեռու այն հողէն՝ ուր կ'ապրի իմ նախ-նեպոս յիշատակն, կ'ուզեմ պարպել բաժակը օտար երկրի վրայ, կ'ուզեմ արբենալ գինիով Հոռովմոսի հայրենիքին, աշխարհի այն բռնա-ւորին՝ որ հիմայ հուստացած՝ գթութիւն կը հայցէ: Լեցուր Անժէլբերտ, հաւատարիմ բա-նասեղծդ իմ, դու ես կրնար երգել հոս քաղ-րուն երգը՝ որուն արձագանքը կու տային մեր հայրենի անտառներն:

1. Կերթ Հոռովմայեցիներն միշտ մաքուր լատիներէն կը խօսէին, որ առկի բերնին մէջ բոլորովին կ'ալու-սփոխէր:

Այս ըսելով՝ օտարականն քանի մ'անգամ պարպեց գաւաթը, առանց ուշ գնելու քովը նստող թուխ մազով երիտասարդին տփգոհութեան, և յետոյ արմուկը սեղանին կռթնցնելով ըսաւ.

— Շատ սպասել տուի քեզի, ով պատրիկ, բայց յանցանքն Անժէլբերտին է. վասն զի երկար ատեն Հոովմ բնակելէն վերջը՝ հիմայ մոռցեր էր ճամբաները, և չէր կրնար գտնել այս պանդոկը:

— Տեսնելով որ դու կ'ուշանաս ես կը դռդայի, մտքէս անցընելով որ չըլլայ թէ դժբախտութիւն մը պատահած ըլլայ քեզի:

Թաւամազ օտարականն արհաւիրանքով մը ուսերը թօթելովով՝ ծիծաղեցաւ հեծօթէն, և ցնցեց զուլիւր, որպէս զի մէկդի ընէ ճակտին վրայ հաւաքուած մագդիւր, և յետոյ աւելցոց.

Թշնամիներուս մէջ կեցած՝ ես բանէ մը չեմ վախեր, և կ'արհամարհեմ զանոնք. արդէն նախազուշակուած է որ ես օտար երկրի մէջ պիտի մեռնիմ, բայց վերջին ժամս դեռ այսպէս չուտով չպիտի հնչէ . . . Ինձի պէս արիանոսութեան հետեւողներ տեսնելով, տեղեկացայ առնոցի՝ որ Հոովմ երկու օրէն տուրք պիտի ճամբէի երկր Պոթիացիներուն բանալը. յետոյ պտոյտ մ'ընելով ճամբաներուն մէջ՝ հիացայ այդ ամբարտաւան Դշոյոյին հոյակապ յիշատակներուն վրայ . . . Վիստուլայի գետաբերանը կամ Դառնուրի փառնաբեր գտնուած պահուս երբ Անժէլբերտ կը խօսէր ինձի Հոովմի վրայ, ես չափազանցութիւն կը համարէի անոր խօսքերը, բայց այսօր աչքովս տեսնելով իրականութիւնը՝ հիացայ ճանացի . . . Որչափ վեհ չէնքեր, որչափ հօգապագործ յիշատակարաններ, որոնք շինուած կը թուին վիթխարի կիկլոպաներու ձեռքով: Եւ տակաւն՝ ես վարժած ըլլալով միայն բնութեան գեղեցկութիւնները դիտելու, այս միծաղործութիւնները զայրացուցին իմ հոգին: Տեսայ Փլաւնան ամփիթէատոնը, ուր պատերազմի գերիներու գերմանական արիւնն թափուեցաւ. հիացայ Տրայանոսի Հրապարակին վրայ, որ կը յիշեցնէ Դակիացիներու յաղթողին յիշատակը: Ի պատիւ յաղթողներուն կանգնուած այսչափ յիշատակարաններն իմ զայրոյթս չարժեցին: Վառվռուն երեսակայութեամբ կը տեսնէի հիմայ ես գտնեալ զարուսած իմ հայրենիքիս որդիներէն, և կը լսէի Անժէլբերտին ձայնը՝ որ երգ մը կը հնչեցնէր Հոովմի աւերակներուն վրայ:

— Այո՛, ես պիտի երգեմ այն օրը՝ քաջերուն երգը. պիտի երգեմ ինչպէս երբ կայծակնահար վսեմ կազմիրին ոտքերուն վեպ կեցած կը շարժէի տալիս լարերը, ըսաւ բանաստեղծն աչքերը երկինք վերացած և բոլորովին ներշնչուած դէմքով, իբր թէ յանապատաստից պատերազմի երգ մը երգելու վրայ ըլլար:

— Լո՛ւ հիմուհիմայ, վրայ բերաւ խարտեալ օտարականն. յետոյ աւելցոց տխուր կերպով. Շատ չքեղ երեւցաւ ինձի Եօթնարուր-Քարապոն, բայց ամայի դարձած և սուգի քողով մը ծածկուած. ճամբաներուն մէջ հանդիպեցայ մի միայն

տխարագոյցիկ մարդկային խումբերու, և չսցի միայն մանկիկներուն աղմուկը, որոնք հսց կը մուրային: Անոնց գողարիկ և ողբազին ձայներն դեռ զի հնչին ականջիս. ատոնք կը յուզեն զիս, և ամենակարող ժողովուրդն այս անգամ իր փրկութիւնը պարտական պիտի ըլլայ տղայոց ողբին:

Անժեմօթն լռեց, և երկար միջոց մը մտածկոտ կենալէն վերջ, նորէն պարպեց բաժակը, և վրայ բերաւ.

— Վաղը, իրիկուան դէմ, զիս Ստիպ տառնող նաւակն պատրաստ պիտի ըլլայ Ուստան Տանարին մօտերը. դու ալ պիտի գաս ինձի հետ:

— Այո՛, Տէր իմ, պատասխանեց թուխ մազերով երիտասարդն:

— Դու դեռ բան մը չըսիր ինձի սիրելի քրոջ վրայոք. յաշողեցար, կըցար գտնել զինքը:

— Այո՛, տեսայ զինքը, պատասխանեց երկտասարդն տխուր ձայնով, բայց բոլորովին այլ լափոխուած դէմքով. այլ եւս լուսի իր նախկին գեղեցկութիւնը, շրթունքն այլ եւս չին ժպտիւր: Տօգոյն, ճերմակ զգեստ մը վրան հագած, հագիւր կը քայլէ դանդաղօրէն: Դժբախտութիւնն զինքը մասնած է այն յիմար կիներուն ձեռքը, որոնք աշխարհիս հանգոյցները մերժելով, կենսաքեր երկարատեւ մարտիրոսութիւն մը կը դարձնեն. բայց ես զինքը պիտի խլեմ անոնց թաւարդներէն, քանի որ յաշողակ բախտն ցոյց տուաւ ինձի զինքը. եւ լրտեսելով անոր քայլերը՝ գտայ բնական տունը, և իմացայ այն կնոջ նաւուն՝ որ միշտ անբաժան է իրմէն, և իմ քոյրս բոլորովին ապուշ մը դարձուցեր է և գերի քրիստոնեան նախապաշարունակներու:

— Հայրենիքիս անտառներուն սիրոյն համար: Դու նախապաշարում կը կոչես տիեզերքի Փրկչին կրօնքը: Եւ զաւանակըով արիւսեանն ըլլալով չեմ սիրեր նախնական Եկեղեցւոյ հետեւողները, բայց գոնէ չեմ կրնար չգարմանալ անոնց առաջնութիւններուն վրայ, ուստի դու պէտք չես նախատել իմ առջեւ քրիստոնէական կրօնքը, ըսաւ օտարականն, ուժով մը զարնելով սեղմած բուռը սեղանին վրայ համայնելու վարժած մարդու մը վեհ կերպարանքով:

— Ե՛րեք ինձի, ես բնառ դիտադրութիւն չուտեի գեթ ահանցնելու, պատասխանեց երիտասարդն. և խարտեալ մագդերով մարդն վրայ բերաւ.

— Դու կարծեմ թէ հեթանոս պիտի ըլլաս, որ այսչափ կ'արհամարհես քրիստոնէաները:

— Ես բանի մ'ալ չեմ հաստատ, պատասխանեց արարիկն, այնպիսի անամօթութեամբ մը՝ որ զգուանք կ'ազդէր:

Այս պատասխանին վրայ, զայրոյթի արտաայտութիւն մը չողաց օտարականին կապոյտ աչքերուն մէջ, և աւելցոց.

— Երիտասարդ, ով որ չի հաւատար գերագոյն և անհաս խափն, անմիտ է և անօրէն, վասն զի այնպիսին ամէն արարածին իր Արարչին վրայ խօսող խորհրդաւոր ձայնին խուլ ըլլալով՝ դիպուածի գործ կը համարի աստուածային ձեռն:

քով այսպիսի հրաշալի կերպով շինուած երկիրս Այսու հանգրծել ես չեմ ուզեր զքեզ դարձի բերել, բայց լսէ իմ խորհուրդիս. թող քոյրդ ուր որ է, վասն զի, եթէ չեմ սխալիր, քու քովդ բան մը չպիտի շահն, և կրնայ ամէն բան կորսեցնել:

Երիտասարդ պատրիկի դէմքն կատաղութիւնէն կասկածալի դարձաւ, և շրթունքները խաճճեալ լով՝ վայրկեան մը լուռ մնաց, և յետոյ ըսաւ.

— Քոյրս պէտք է որ ինծի հետ գայ. անկեղ պատկուց վարժած կեանքի վայելքներուն, հիմայ կը հալի ու կը մաշի անաշտ պատրիկուհւոյ մը քովը կենալով, և ուրիշ զբոսանք մը չունի, բայց միայն այցելել ժամատախտակներուն: Գուզիս նպատակներով լեցուցիր և հարստացոցիր, և ես կ'ուզեմ անոր հետ մէկտեղ վայելել հարստութիւններս:

— Ինչ որ կ'ուզես ըրէ, բայց միայն թէ չյայտնուիս, ապա թէ ոչ կրնաս զիս ալ փորձանքի ենթարկել... Ես իմ հոս տեսած մարդիկներուն այնպէս հաւատացուցի թէ վայրկեանէ մը պետի մեկնիմ, որպէս զի չլլայ թէ զիս մտնեն. թերեւս անխոհեմ գտնուեցայ բանալէն հեռանալովս, բայց չնովմը տեսնելու սաստիկ փափագս մոլորցուց զիս, և իմ թափառաւ շրջիկ ու վտանգալից կեանքիս մէջ՝ բնաւ վախ չեմ ունեցած մահուրէն:

— Մի վախար, քեզմէ աւելի ես պէտք եմ ծածկուիլ, և վաղը քոյրս և ես միասին քու ետեւէդ կու գանք բանակը:

— Վաղը ուրեմն պիտի տեսնեմ այն գեղեցկութիւնը՝ որուն վրայդ դու ինծի խոսեցար: Ինչ երկրի՞չ կրնենք թխամագ ան և սեւաշնայ, փոքր անդամները կ'օծեն անոյշ հոտերով, կը հագուին մտաքսեան զգեստներ և սակէ զատ ուրիշ բան չեն մտածեր. ընդ հակառակն իմ հարսներքս խարտեալ աղջիկներն իրենց էրիկներուն հետ միասին բանակը կ'երթան, գէշքեր իր հագուել և կը մասնակցին անոց վտանգներուն, ըսաւ օտարականն վառվառն կերպով:

Պատրիկն չպատասխանեց, բայց մտքին մէջ աւելի կը նախադասէր հռովմուհիներուն թուրդէնքն քան թէ Գոթացիներուն բանակը մտնող հիւսիսային աղջիկներու ճերմակ դէմքն:

— Ժաման ուշ է, ըսաւ օտարականն, և որովհետեւ ինծի տուած խեղճուկ տնակէդ ուրիշ բան չուզեցի քեզմէ, ուստի երթանք տեսնելու քայն:

— Եթէ դու ուզեմ՝ Հռովմի ամենէն չքից պալատն կը բացող առջեւդ զգեց հիւրընկալելու համար, վրայ բերաւ Ամսէլբերտ:

Ոտարականն ժպտեցաւ գոհունակութիւնէն և յետոյ իր ընկերներով միասին թողով պանդուկը՝ ճամբայ ելաւ դէպ ի Գուռն կապեան: Զամբան բողբոջիկն լռիկ մնչիկ կը քաշէր, և Մաքսիմուսի կրկէսն անցնելով՝ կանգ առաւ և մատնանիլ ցուցնելով աքնի առջեւը պարզուող Ապպեան ճամապարհը՝ աւելցուց.

— Ահա տակ հոյակապ գերեզմաններով չորհրդապատուած ճամբան, որ կ'երկրնայ մինչեւ այն երկիրը՝ ուր օր մը պիտի հանգչին իմ սպիւրներս ըստ կանխասացութեան... բայց ես

սուտ պիտի հանեմ այդ կանխասացութիւնը. իմ մահնախացու մարմինս չպիտի հանգչի այն հողին վրայ՝ զոր կը կոխկրտսեն մարդիկ, իմ շիրիմն պիտի չլլայ հոյակապ գերեզման մը, և ոչ ոք պիտի կարենայ րսել, թէ « Ահա տակն այն տեղի» ուր կը հանգչի Ապրիկոսն:

— Տէր իմ, հեռացուր մտքէդ այդպիսի տըխուր մտածութիւնները. դու դեռ երիտասարդ ես, անաւոր և հզօր պատերազմող, դու դեռ պիտի ապրիս երկար տարիներ, ըսաւ Ամսէլբերտ: Գոթացիներուն զօրագլուխն (որովհետեւ ինքն էր) լռեց, և խոր հառաչանք մը հանեց իր հեռակէտն կուրծքէն. յետոյ հանելով կապեան դուռը՝ մտաւ այն ճամբան մէջ՝ որ կը տանէր աղիտաշէն տնակը, ուր երբեմն ապաւիներ էլիս վաղերիս և Մարիկոսը:

— Ահա տակի միակ հիւրընկալութիւնը՝ զոր կրնամ ընել քեզ իմ հայրենիքիս մէջ, ուրիշ բան մը չունիմ բաց ի այս տնակէն, ըսաւ պատուիրիկ դառնապէս:

— Այնով ալ զոհ վրայիս նա՛ որ շատ անգամներ գէշերը անցուցած է աստղներու լուսոյն տակ, դաշտի մը կակուղ աւազը իբր անկողին ծառայաշէնելով իրեն, պատասխանեց Ապրիկոսը:

— Տէր իմ, թագաւոր իմ, ըսաւ Ամսէլբերտ իր բնիկ բարբառով, ևս պիտի հանեմ տնակ իրից քով, վասն զի չեմ վստահիր անոր՝ որ չի հաւատար Աստուծոյ և կը մատնէ իր հայրենիքը:

— Դնչէ հանդարտութեամբ, Ամսէլբերտ, անկեղ զիս չի մատներ, քանի որ կը յուսայ թէ իմ քովս մնալով պիտի մեծնայ ինքս, առանց այս ստուգութեան, ես չեի վստահիր անոր, և ոչ ալ կը ձգէի զիս մատնիւի մը ձեռքը: Պատրիկին բան մը չհասկըցաւ այս խօսակցութենէն, և յետոյ բնակարանը մտաւ՝ որպէս զի ճրագ մը վառէ:

Քիչ վերջը Ապրիկոս կը հանգչէր վաղերիս իր անկողնին վրայ, և յարստեւ վտանգներուն վարժած մարդու մը անհոգութեամբ կը ննջէր հանդարտօրէն, և երազին մէջ կը տեսներ իր աւելի խառնեհաղանճ բազմութիւնը որ կը կործանէր հռովմական հոյակապ յիշատակարանները, արուեստի հրաշալիքները, բան մը չի յարգելով՝ բաց ի այն շէնքերէն, որոնք վրայ բարձրացած էր Նշանն Փրկչական:

Շարայտրիյի

« Կ Ռ Ո Ւ Ն Կ » Ը

Մեն հաճոյցով կ'իմանանք որ Փրոֆ. Գալֆանին « Կուռնի քին յիստորիկ թիւերը չուսով լոյս պիտի տեսնեն. — Յոր և Ֆրի թիւերը միասին. Իսկ Գ. ասորեան լոյս թիւերը՝ միացած. Իսկ 1907ին կաթաւորեալ պիտի ճրատարակուի:

Այս առթիւ պարզ կը համարին յորդորել՝ որ ընթերցող հասարակութիւնը չի զլանայ իր աշակցութիւնը՝ ապրեցնելու համար այսպիսի ամենաօգտակար հանգչումը:

Գիտել. K. Prof. Kulfassan
61, Rue Denfert-Rochereau — PARIS